

แนวทางเพื่อการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ
THE GUIDELINES FOR EDUCATIONAL QUALITY DEVELOPMENT OF SMALL-SIZED SCHOOLS
IN BUEG KAN PROVINCE

ธีระพล เพ็ญจันทร์

Teerapol Pengchan

สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี 41000

Program in Educational Administration, Udon Thani Rajabhat University, Udon Thani 41000, Thailand

*Corresponding author: E-mail: teera_o@yahoo.com

รับบทความ 2 กุมภาพันธ์ 2563 แก้ไขบทความ 27 มีนาคม 2563 ตอรับบทความ 9 เมษายน 2563 เผยแพร่บทความ กรกฎาคม 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการจำเป็นของผู้บริหาร ครู และ คณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ในจังหวัดบึงกาฬ และเพื่อสังเคราะห์แนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียนขนาดเล็ก ในมิติการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน และการติดตามประเมินผล การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิง คุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ คณะทำงานบูรณาการจัดทำแผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ของจังหวัดบึงกาฬ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 วิธี คือ การศึกษาจาก ข้อมูลเอกสาร การศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การศึกษาโดยการจัดสนทนากลุ่ม และการศึกษาโดยใช้วิธีการสังเกตการณ์ ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพ ปัญหา และความต้องการจำเป็น ในการดำเนินงานโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ 4 ด้าน ได้แก่ 1) การ บริหารวิชาการ ยังไม่สามารถมีอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว ในการดำเนินงานและขาดการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ให้มี คุณภาพและประสิทธิภาพ 2) การบริหารงบประมาณ ครอบงำเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และการบริหารงบประมาณ 3) การบริหารงานบุคคล สถานศึกษา ยังไม่สามารถ ปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของตนเอง เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิด ความคล่องตัวอิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบเป็นไปตามหลักการธรรมาภิบาล และ 4) การบริหารทั่วไป การจัดระบบการบริหารองค์การ สามารถให้บริการการบริหารงาน อื่น ๆ แต่ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

2. แนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย กลยุทธ์หลักได้ 4 กลยุทธ์ 2) แนวปฏิบัติ ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนโรงเรียน ขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ 5 รูปแบบ คือ 1) การจัดการเรียนรู้ แบบเรียนรวมช่วงชั้น 2) การจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการ 3) การ เรียนการสอนผ่านดาวเทียม 4) การจัดการเรียนรู้ แบบโรงเรียนที่โรงเรียนน้อง 5) การจัดการเรียนรู้ แบบการเรียนรวมทุกชั้นเรียน 3) แนวปฏิบัติ ด้านการติดตามประเมินผล ประกอบด้วย 1) ประชุมชี้แจง 2) แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผล 3) ดำเนิน การ ประเมินผลตามวัตถุประสงค์ 4) สรุปและรายงานผลการประเมิน และ 5) วิเคราะห์ สังเคราะห์ผลการประเมิน เพื่อให้ได้ข้อมูล ย้อนกลับในการปรับปรุงหรือพัฒนา

คำสำคัญ: คุณภาพการศึกษา, การยกระดับคุณภาพการศึกษา

ABSTRACT

The purposes of this research were to analyze current conditions, problems, and needs of administrators, teachers and school board members from small-sized schools in Bueng Kan Province, and to synthesize guidelines for educational quality development of small-sized schools in terms of administrative management, teaching and learning management, and monitoring and evaluation. The qualitative research was conducted with key informants as Integrated Working groups for management plan for small-sized schools at provincial and district levels in Bueng Kan Province, and small-sized school stakeholders involving in school management practices. The research methodology comprised four approaches: document inquiries, in-depth interview, focus group, and observation.

The findings were as follows:

1. Conditions, problems and needs for operating small-sized schools in Bueng Kan Province revealed the issues categorizing into four aspects, namely; 1) In terms of academic administration, school academic administration was not operated as independent agile unit. The schools were also unable to provide services faster. The quality and participation of stakeholders in school administration were viewed as inadequate and ineffective; 2) In terms of budget management, school budget management should be independent, agile, transparent, and accountable. The goal-oriented administration and budget administration focus should be integrated into the budget management; 3) In terms of personnel management, schools have not successful at serving individual school missions or performance to support agile personnel administration under the current rules and regulations based on the principles of good governance; and 4) In terms of general administration, school organizational management system provided services concerning other administrative functions, but delivering ineffective service quality.

2. The guidelines for upgrading the educational quality of small-sized schools comprised: 1) Administrative strategies of small-sized schools for educational quality improvement consisting of four main strategies; 2) Performance guidelines for teaching and learning process of small-sized schools in Bueng Kan Province involving five approaches: 1) Combined Grade Instructional Management, 2) Integrated Instructional Management, 3) Satellite Distance Instructional Management, 4) Cross-school Instructional management, 5) Inclusive Instructional management, 3) Monitoring and Evaluation Guidelines consisting of: 1) Holding clarification meetings, 2) Appointing committee members for monitoring and evaluation, 3) Evaluating in accordance with objectives, 4) Creating summary and evaluation reports, and 5) Analyzing and synthesizing the evaluation results for feedback to improve and develop further.

Keywords: Educational Quality, Educational Quality Improvement

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 57 วรรคหนึ่ง กำหนดให้รัฐต้องจัดหรือดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ซึ่งในการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาพบประเด็นสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา คือ คุณภาพและโอกาสของผู้เรียนโดยมีสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของคุณภาพและโอกาสของผู้เรียน กล่าวคือ โรงเรียนขนาดเล็ก (โรงเรียนที่มีนักเรียนต่ำกว่า 120 คน) ในสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีแนวโน้มมีจำนวนมากขึ้นในทุกปีอย่างต่อเนื่องและปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก เช่น 1) โรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวนนักเรียนน้อยได้รับงบประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาจากรัฐบาลโดยคิดเป็นรายหัวนักเรียนน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีจำนวนนักเรียนมาทำให้โรงเรียนขนาดเล็กขาดอุปกรณ์ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาคำทำให้ประสิทธิภาพในการเรียนการสอนลดลง 2) ขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางและจำนวนครูไม่ครบชั้นเรียน ครูไม่ครบทุกสาขาวิชาโดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จากการทดสอบระดับชาติชั้น ป.6 ของโรงเรียนขนาดเล็กในภาพรวมอยู่ในระดับต่ำกว่าโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ 3) อัตราการเกิดประชากรลดลงส่งผลให้ขนาดของโรงเรียนปรับเปลี่ยนเป็นโรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มมากขึ้น 4) นโยบายจัดการโรงเรียนขนาดเล็กขาดความต่อเนื่อง 5) ความนิยมของผู้ปกครองที่ต้องการส่งบุตรหลานไปเรียนยังโรงเรียนในเมือง 6) ผู้ปกครองและชุมชนมีความหวงแหนโรงเรียนมีความต้องการคงสภาพโรงเรียนในชุมชนไม่ต้องการให้ยุบเลิกสถานศึกษา เนื่องจากไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการดำเนินนโยบายและขาดความมั่นใจในการจัดการศึกษาของโรงเรียนดีใกล้บ้าน รวมถึงสถานการณ์ความไม่สงบในบางพื้นที่ 7) ครูไม่ต้องการให้ยุบเลิกสถานศึกษา เนื่องจากมีความผูกพันกับโรงเรียนและไม่ต้องการไปอยู่โรงเรียนอื่น 8) โรงเรียนขนาดเล็กมีลักษณะพื้นที่ตั้งของโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นแบบ stand alone เช่น บนเกาะพื้นที่สูงหรือที่ตั้งห่างไกลไม่สามารถดำเนินการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กได้ครบทุกโรงเรียน และ 9) และโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนขนาดเล็กมีประชากรฐานะยากจน ทำให้ไม่มีศักยภาพในการระดมทรัพยากรเพื่อมาสนับสนุนการจัดการศึกษา

ในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2562 รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ชี้แจงเพิ่มเติมว่า ปัจจุบันมีโรงเรียนขนาดเล็กทั่วประเทศ ประมาณ 19,000 โรงเรียน (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2562: ออนไลน์) ทั้งนี้ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีหนังสือที่ ศธ.02137/14727 ถึง ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด เรื่อง การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก

เพื่อให้ทุกจังหวัดดำเนินการจัดทำแผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมี สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดทุกจังหวัด เป็นผู้ดำเนินการอย่างบูรณาการกับหน่วยงานอื่นในจังหวัด (สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2562, ออนไลน์)

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี มีการกิจตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 7 คือ “ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน มีส่วนร่วมในการจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างสมดุลและยั่งยืนโดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอนวิจัยให้บริการทางวิชาการแก่สังคมปรับปรุงถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยีทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมผลิตครู และส่งเสริมวิทยฐานะครู” (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ออนไลน์) โดยมีพื้นที่รับผิดชอบ คือ จังหวัดอุดรธานี หนองคาย หนองบัวลำภู และบึงกาฬ ทั้งนี้ การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การยกระดับคุณภาพทางการศึกษา เป้าหมายที่ 1 มรภ. มีความเป็นเลิศในการสร้างความมั่นคงให้กับประเทศด้วยการบูรณาการความรู้สู่นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ กลยุทธ์ที่ 6 จัดทำแผนพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในลักษณะ Re-profile อย่างเป็นรูปธรรม โดยกำหนดเป้าหมายเชิงปริมาณและคุณภาพ รวมถึงระยะเวลาและขั้นตอนดำเนินการ (Timeline) ในการปฏิบัติอย่างชัดเจน (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 2561, ออนไลน์)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ เป็นหน่วยงานที่มีการรับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีโรงเรียนที่รับผิดชอบทั้งหมด 212 โรงเรียน มีโรงเรียนที่ไม่มียกเรียน 1 โรงเรียน มีโรงเรียนขนาดเล็ก 80 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 37.74 ของโรงเรียนทั้งหมด ทั้งนี้ ในการประชุมคณะทำงานบูรณาการจัดทำแผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ระดับจังหวัด ครั้งที่ 1/2562 เมื่อ 11 ตุลาคม 2562 โดยมีศึกษาธิการจังหวัดบึงกาฬ เป็นประธาน มีมติให้ดำเนินการจัดทำแผนบริหารโรงเรียนขนาดเล็กที่มีการกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาและแนวทางดำเนินงานอย่างชัดเจนให้แล้วเสร็จภายใน 6 สัปดาห์ โดยเน้นตำบลเป็นฐานบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก มุ่งเน้นให้ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมดำเนินการในแต่ละตำบลและให้สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดดำเนินการจัดส่งแผนบริหารโรงเรียนขนาดเล็กไปยังสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการต่อไป (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดบึงกาฬ, 2562, หน้า 6 - 9)

ในฐานะนักวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นและสังเคราะห์แนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ของผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา ในมิติกระบวนการบริหารจัดการ กระบวนการจัดการเรียนการสอน และกระบวนการติดตามประเมินผล เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ที่มีครูสอนไม่ครบทุกชั้นในเขตพื้นที่บริการจังหวัดบึงกาฬ ซึ่งผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ ต่อไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการจำเป็นของผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ
2. เพื่อสังเคราะห์แนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ในมิติการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน และการติดตามประเมินผลของผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นคณะทำงานบูรณาการจัดทำแผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ของจังหวัดบึงกาฬ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก เช่น รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาบึงกาฬ และศึกษานิเทศก์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 วิธี ดังนี้

1. การศึกษาจากข้อมูลเอกสาร (Document study) โดยการศึกษาทบทวนตำรา เอกสาร และบทความวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ ตำราทางวิชาการทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารทางวิชาการ เอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากภาครัฐ เช่น บันทึกเอกสารทางราชการ รายงานประจำปี สถิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก

2. การศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูล ที่สำคัญ (Key informant) ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ได้แก่ รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ศึกษาพิเศษ ผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดเล็ก และผู้วิจัย

3. การศึกษาโดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยนักวิจัยได้เข้าร่วมคณะทำงานบูรณาการจัดทำแผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ระดับจังหวัดบึงกาฬ และคณะทำงานบูรณาการจัดทำแผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ระดับอำเภอ ทั้ง 8 อำเภอ โดยที่ประชุมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้เชิญมาตาม คำสั่งจังหวัดบึงกาฬ ที่ 2017/2562 เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานบูรณาการจัดทำแผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ระดับจังหวัด และคำสั่งจังหวัดบึงกาฬ ที่ 2568/2562 เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานบูรณาการจัดทำแผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ระดับอำเภอ (ศึกษาธิการจังหวัดบึงกาฬ, 2562, หน้า 30) โดยที่ประชุมได้ร่วมกันให้ข้อมูล ข้อคิดเห็นและร่วมกันอภิปรายในประเด็น สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการจำเป็นในการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งนี้ ที่ประชุมได้ระดมความคิดเห็นในเรื่องแนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยทำหน้าที่รวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์เพื่อสรุปเป็นแนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ในมิติการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน และการติดตามประเมินผลของผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ในเขตพื้นที่บริการ จังหวัดบึงกาฬ

4. การศึกษาโดยวิธีการสังเกตการณ์ (Observation) ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมของโรงเรียนขนาดเล็ก เช่น การประชุม การปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น โดยวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและสมบูรณ์สนับสนุนการเก็บรวบรวมใน 2 วิธีแรก

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนน้อยกว่า 120 คน มีสถานะเป็น “โรงเรียนขนาดเล็ก” จากสถิติ พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากอัตราการเกิดของประชากรที่ลดต่ำลง โดยโรงเรียนขนาดเล็กที่สังกัดในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ปีการศึกษา 2562 มีจำนวน 80 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 37.74 ของโรงเรียนทั้งหมดในเขตพื้นที่ เมื่อจำแนกกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็กตามจำนวนนักเรียนสามารถนำเสนอข้อมูลได้ ดังนี้

ตาราง 1 จำนวนโรงเรียนขนาดเล็ก ปีการศึกษา 2559-2562

ปีการศึกษา	จำนวนโรงเรียนทั้งหมด	จำนวนโรงเรียนขนาดเล็ก	คิดเป็นร้อยละ
2559	214	81	37.9
2560	214	78	36.4
2561	213	77	36.2
2562	212	80	37.7

ตาราง 2 จำนวนนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็ก ปีการศึกษา 2559-2562

ปีการศึกษา	จำนวนนักเรียน	จำนวนครู	จำนวนห้องเรียน	อัตราส่วน ครู : นักเรียน	อัตราส่วน ห้อง : นักเรียน
2559	5,563	448	632	1:12	1:9
2560	5,328	404	609	1:13	1:9
2561	5,267	417	598	1:13	1:9
2562	5,539	453	638	1:13	1:9

ตาราง 3 จำนวนโรงเรียนขนาดเล็ก ปีการศึกษา 2559 - 2562 จำแนกตามจำนวนนักเรียน

จำนวนนักเรียน	จำนวนโรงเรียนขนาดเล็ก			
	ปี 2559	ปี 2560	ปี 2561	ปี 2562
ไม่มีนักเรียน	0	0	2	1
20 คน ลงมา	4	3	4	2
21 - 40 คน	9	7	6	10
41 - 60 คน	20	21	21	21
61 - 80 คน	22	19	19	18
81 - 120 คน	26	26	27	29
รวม	81	78	79	81

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาด้วยวิธีการการศึกษาจากข้อมูลเอกสาร การศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการศึกษาโดยการจัดสนทนากลุ่ม จากผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถสรุปผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพ ปัญหา และความต้องการจำเป็น ซึ่งเป็นข้อขัดข้องหรืออุปสรรคต่าง ๆ ที่ทำให้ผลการปฏิบัติงานไม่ เป็นไปตามเป้าหมายหรือความต้องการในการดำเนินงาน ปัญหาการดำเนินงานในโรงเรียนขนาดเล็กของผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ ที่ผ่านมาประสบปัญหาคล้ายคลึงกัน มีทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่

1.1 การบริหารวิชาการ การดำเนินงานที่ผ่านมาไม่สามารถกระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน สถานศึกษา ชุมชนของท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง และการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ไม่สามารถเกื้อหนุน ทำให้สถานศึกษาเกิดความเข้มแข็งในการ บริหาร และการจัดการสามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผลประเมินผลน้อย รวมทั้งการจัดปัจจัยเกื้อหนุน การพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพเท่าที่ควรจะเป็น

1.2 การบริหารงบประมาณ ควรส่งเสริมให้เกิดความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ มีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และการบริหารงบประมาณ แบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้จากการบริการมาใช้ในการจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งเสริมให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน

1.3 การบริหารงานบุคคล สถานศึกษายังไม่สามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของตนเอง เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัวอิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบเป็นไปตามหลักการธรรมาภิบาลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ยังได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคง และก้าวหน้าในวิชาชีพน้อย ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.4 การบริหารทั่วไป การจัดระบบการบริหารองค์การให้สามารถบริการ บริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพและเป็นเป้าหมายที่กำหนดไว้ซึ่งมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ซึ่งเป็นบทบาทหลักใน การประสานส่งเสริมสนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกระดับ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหาร และการจัดการศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลักยังไม่เกิดอย่างแท้จริง ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่ เกี่ยวข้องเพื่อให้นักศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างแท้จริง

ซึ่งอุปสรรคในการดำเนินงานในช่วงเวลาที่ผ่านมาจากความพยายามของโรงเรียน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และรับผิดชอบโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ ได้พยายามดำเนินการแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กหลากหลายรูปแบบ และหลายวิธีในการดำเนินการประสบกับปัญหาอุปสรรคหลายประการ เช่น 1) นโยบายเกี่ยวกับโรงเรียนขนาดเล็กไม่ชัดเจน ไม่แน่นอน เปลี่ยนแปลงบ่อย เมื่อมีการ เปลี่ยนผู้บริหารระดับสูง นโยบายขาดความต่อเนื่อง 2) ขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังของหน่วยงานที่รับผิดชอบ 3) ขาดการประสานงานที่ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับปฏิบัติ โรงเรียน และหน่วยงานที่สูงกว่าระดับโรงเรียน 4) ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ขาดความมั่นใจในการเข้าร่วมโครงการ เพราะกลัวผลกระทบเชิงลบต่อตำแหน่งหน้าที่ของตน นโยบายด้านการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานที่รับผิดชอบโรงเรียนมีนโยบายไม่ชัดเจน 5) คำพยานะนักเรียนที่ได้รับเฉลี่ยต่อหัว: คน : วัน

ถือว่าค่อนข้างต่ำ ไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง มีความล่าช้า ได้รับไม่เต็มจำนวน บางปีไม่จัดสรร ไม่ชัดเจน โรงเรียนได้รับความเดือดร้อน โดยเฉพาะช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านของการเปลี่ยนแปลงชุมชน เจ้าของโรงเรียนกลัวโรงเรียนถูกยุบจึงไม่ค่อยเห็นด้วย บางแห่งต่อต้าน 6) ผู้ปกครองไม่มั่นใจเกี่ยวกับความปลอดภัยในการเดินทางไปโรงเรียนของบุตรหลาน 7) ผู้ปกครองไม่มีความมั่นใจคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนหลัก 8) ขาดการประสานแผนในการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างโรงเรียนหลักและโรงเรียนร่วมโครงการมีการใช้ทรัพยากรร่วมกันจริงแต่ยังอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ

2. แนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ในมิติการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน และการติดตามประเมินผลของผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ในจังหวัดบึงกาฬ จากกระบวนการสังเคราะห์จากข้อมูลเอกสาร การศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การศึกษาโดยการจัดสนทนากลุ่ม จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตามคำสั่งจังหวัดบึงกาฬ ที่ 2017/2562 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบูรณาการจัดทำแผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ระดับจังหวัด และคำสั่งจังหวัดบึงกาฬ ที่ 2568/2562 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบูรณาการจัดทำแผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ระดับอำเภอ สามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

2.1 กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา จากการศึกษาวิจัย สามารถกำหนดกลยุทธ์หลักได้ 4 กลยุทธ์ ดังนี้

1. กลยุทธ์เร่งพัฒนาการบริหารวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา
2. กลยุทธ์พัฒนาการบริหารงบประมาณด้านการขยายเครือข่ายความร่วมมือในการระดม ทรัพยากรเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา
3. กลยุทธ์พัฒนาการบริหารงานบุคคลด้านการส่งเสริมประสิทธิภาพของบุคลากรเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา
4. กลยุทธ์เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารทั่วไปด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอก โรงเรียนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา

2.2 แนวปฏิบัติด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ จากการสังเคราะห์ข้อเสนอความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อรูปแบบและแนวทางในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพ และมุ่งเน้นแนวทางที่สอดคล้องและตรงต่อความต้องการของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ โดยคำนึงถึงนโยบายของสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และบริบทของชุมชนเป็นสำคัญ สรุปได้ดังนี้

1) การจัดการเรียนรู้ แบบเรียนรวมช่วงชั้น เป็นการจับกลุ่มกำหนดเป็นศูนย์รวมโรงเรียน โดยคำนึงถึงสภาพที่ตั้งของการปกครอง คือ เทศบาลตำบล สภาพระยาเขตทางเดินทาง จัดประชุมผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก เพื่อชี้แจงและหารือแนวดำเนินการเพื่อกำหนดรูปแบบการดำเนินงานร่วมกันในลักษณะการจัดการศึกษาเป็นช่วงชั้น คือ จัดแบ่งการเรียนการสอนออกเป็นช่วงชั้น วางแผนกำหนดจัดครูในโรงเรียน ในตำบลรวมกัน โดยจัดครูเข้าสอนตามระดับช่วงชั้นตามความรู้ ความสามารถและความถนัดของครู โดยพิจารณาการจัดจำนวนครูตามเกณฑ์จำนวนครูที่จะทำการสอนในชั้นเรียนเพื่อดำเนินการจัดการเรียนการสอนแบบศูนย์โรงเรียนระดับตำบล

2) การจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการ ซึ่งเป็นการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของสถานศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้น โดยพิจารณาดำเนินการ จัดชั้นเรียนแบบช่วงชั้น และการบูรณาการเนื้อหาวิชาตามช่วงชั้น การจัดชั้นเรียนแบบช่วงชั้น อาจจัดให้สอดคล้องกับจำนวนบุคลากรที่โรงเรียนมีอยู่โดยการรวมชั้นที่ติดกันเข้าด้วยกัน

3) การเรียนการสอนผ่านดาวเทียม การเรียนการสอนผ่านดาวเทียม เป็นการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมจากโรงเรียนไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นการเน้นการจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครูในโรงเรียนทั่วประเทศเป็นระบบพิธี

4) การจัดการเรียนรู้ แบบโรงเรียนพี่โรงเรียนน้อง โรงเรียนพี่โรงเรียนน้องเป็นการร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนที่มีความพร้อมกับโรงเรียนขนาดเล็กที่มีอัตราการขาดแคลนครูไม่ครบชั้นแต่ไม่มาก มีปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือขาดสื่อ นวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ระดับมากและต้องอยู่ใกล้กันระยะห่างไม่เกิน 2 กิโลเมตร

5) การจัดการเรียนรู้ แบบการเรียนรวมทุกชั้นเรียน รูปแบบการเรียนรวมทุกชั้นเรียนมีรูปแบบการจัดการ ดังนี้ มีโรงเรียนขนาดเล็ก มีจำนวน โรงเรียนตั้งแต่ 2 - 5 โรงเรียน กระจายตัวตั้งอยู่ในพื้นที่ ที่เป็นที่ตั้งของหมู่บ้าน ที่มีเส้นทางคมนาคมระหว่าง 2 - 5 กิโลเมตร มีสภาพการคมนาคมที่สะดวกทุกฤดูกาล ให้คัดเลือกโรงเรียนที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ อาคารสถานที่ที่เหมาะสม

และตั้งอยู่ศูนย์กลาง หรือสามารถเดินทางได้สะดวก เป็นโรงเรียนหลักส่วนโรงเรียนที่เหลือเป็นโรงเรียนเครือข่ายทางโรงเรียนนำผู้เรียนทุกระดับชั้นเรียนมาเรียนรวมที่ โรงเรียนหลัก โดยได้รับการสนับสนุนค่า พานะในการเดินทางมาเรียน มีการวางแผนจัดอัตราค่าจ้างครู ทั้งผู้บริหาร และครูสายผู้สอน ตลอดจนบุคลากรเพื่อปฏิบัติงานร่วมกันที่โรงเรียนหลัก และนำทรัพยากรจากโรงเรียนเครือข่ายมาใช้ร่วมกันที่โรงเรียนหลัก และปรับสภาพโรงเรียนเครือข่ายเป็น แหล่งเรียนรู้

2.3 แนวปฏิบัติ ด้านการติดตามประเมินผล จากการสังเคราะห์ข้อเสนอความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อรูปแบบและแนวทางในการการติดตามประเมินผลภายใต้หลักการทำงานเป็นทีม มีการวางแผนงานที่ชัดเจน บนพื้นฐานความเป็นกัลยาณมิตรและมีความร่วมมือร่วมแรง ร่วมใจ การให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ ซึ่งแนวปฏิบัติด้านการติดตามประเมินผล ประกอบด้วย 1) ประชุมชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจอย่างชัดเจนระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและครูเกี่ยวกับการดำเนินการตามรูปแบบการนิเทศการศึกษา 2) แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผล 3) ดำเนินการประเมินผลตามวัตถุประสงค์ ภายใต้ความรู้ความเข้าใจของผู้บริหารและครูผู้ทำหน้าที่นิเทศภายในโรงเรียน โดยการสัมภาษณ์ สังเกต หรือตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน 4) สรุปและรายงานผลการประเมิน และ 5) วิเคราะห์สังเคราะห์ผลการประเมิน เพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับในการปรับปรุงหรือพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ ต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพ ปัญหา และความต้องการจำเป็น ในการดำเนินงานโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ 4 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารวิชาการ สถานศึกษายังไม่สามารถมีอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว ในการดำเนินงานและขาดการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ 2) การบริหารงบประมาณ ควรเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ มีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และการบริหารงบประมาณ 3) การบริหารงานบุคคล สถานศึกษายังไม่สามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของตนเอง เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิด ความคล่องตัวอิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบเป็นไปตามหลักการธรรมาภิบาล และ 4) การบริหารทั่วไป การจัดระบบการบริหารองค์การ ให้สามารถบริการบริหารงานอื่น ๆ ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

สอดคล้องกับ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยและสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้สรุปปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโรงเรียนขนาดเล็กที่ผ่านมาว่า มีความพยายามของโรงเรียน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบ โรงเรียนขนาดเล็กได้พยายามดำเนินการแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กหลากหลายรูปแบบ และหลาย วิธีในการดำเนินการ ประสบกับปัญหาอุปสรรคหลายประการ เช่น 1) นโยบายเกี่ยวกับโรงเรียนขนาดเล็กไม่ชัดเจน ไม่แน่นอน เปลี่ยนแปลงบ่อยเมื่อมีการเปลี่ยนผู้บริหารระดับสูง นโยบายขาดความต่อเนื่อง 2) ขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังของหน่วยงานที่รับผิดชอบ 3) ขาดการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับปฏิบัติ โรงเรียน และหน่วยงานที่สูงกว่าระดับโรงเรียน 4) ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ขาดความมั่นใจในการเข้าร่วมโครงการ เพราะกลัวผลกระทบเชิงลบต่อตำแหน่งหน้าที่ของตน นโยบายด้านการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานที่รับผิดชอบโรงเรียนมีนโยบายไม่ชัดเจน 5) ค่าพาหนะนักเรียนที่ได้รับเฉลี่ยต่อหัว: คน : วัน ถือว่าค่อนข้างต่ำ ไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง มีความล่าช้า ได้รับไม่เต็มจำนวน บังคับไม่จัดสรร ไม่ชัดเจน โรงเรียนได้รับความเดือดร้อน โดยเฉพาะช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านของการเปลี่ยนแปลงชุมชน เจ้าของโรงเรียนกลัวโรงเรียนถูกยุบจึงไม่ค่อยเห็นด้วย บางแห่งต่อต้าน 6) ผู้ปกครองไม่มั่นใจเกี่ยวกับความปลอดภัยในการเดินทางไปโรงเรียนของบุตรหลาน 7) ผู้ปกครองไม่มีความมั่นใจในคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนหลัก และ 8) ขาดการประสานแผนในการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างโรงเรียนหลัก และโรงเรียนร่วม โครงการมีการใช้ทรัพยากรร่วมกันจริงแต่ยังอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2558, ออนไลน์), (สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2562, ออนไลน์)

2. แนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย

2.1 กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา จากการศึกษาวิจัย สามารถกำหนดกลยุทธ์หลักได้ 4 กลยุทธ์ ดังนี้ 1) กลยุทธ์เร่งพัฒนาการบริหารวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา 2) กลยุทธ์พัฒนาการบริหารงบประมาณด้านการขยายเครือข่ายความร่วมมือในการระดมทรัพยากรเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา 3) กลยุทธ์พัฒนาการบริหารงานบุคคลด้านการสร้างเสริมประสิทธิภาพของบุคลากรเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา 4) กลยุทธ์เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารทั่วไปด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา

สอดคล้องกับ หลักการและแนวปฏิบัติด้านกระบวนการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก การบริหารโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อให้มีประสิทธิภาพในการจัดการและการบริหารงานทั้งด้านวิชาการ ด้านบุคลากร งบประมาณ การบริหารทั่วไป ต้องคำนึงถึงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียน เป็นหลักตามที่นักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวทางและกลยุทธ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งและยกระดับ

คุณภาพสู่การศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กให้สูงขึ้นในด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอนและด้านคุณภาพนักเรียน การบริหารงานเชิงกลยุทธ์ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์เร่งพัฒนาการบริหารวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา 2) กลยุทธ์พัฒนาการบริหารงบประมาณด้านการขยายเครือข่ายความร่วมมือในการระดมทรัพยากรเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา 3) กลยุทธ์พัฒนาการบริหารงานบุคคลด้านการสร้างเสริมประสิทธิภาพของบุคลากรเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา 4) กลยุทธ์เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารทั่วไปด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้ ผู้เกี่ยวข้องทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก จึงจำเป็นต้องจัดรูปแบบอย่างเหมาะสมให้สอดคล้องและความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งมีความผูกพันกับโรงเรียนอย่างแนบแน่นมาตั้งแต่ อดีตจนถึงปัจจุบัน (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2558, ออนไลน์), (จรรยา จักรบัง, 2554, หน้า 111 - 115), (สมพิศ ใช้เฮง, 2554, หน้า 86 - 90), (ชัตติยา ดวงสำราญ, 2552, หน้า 138 - 147)

2.2 แนวปฏิบัติด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ จากการสังเคราะห์ข้อเสนอความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อรูปแบบและแนวทางในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพ และมุ่งเน้นแนวทางที่สอดคล้องและตรงต่อความต้องการของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ โดยคำนึงถึงนโยบายของสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และบริบทของชุมชนเป็นสำคัญ 5 รูปแบบ คือ 1) การจัดการเรียนรู้แบบเรียนรวมช่วงชั้น 2) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ 3) การเรียนการสอนผ่านดาวเทียม 4) การจัดการเรียนรู้แบบโรงเรียนที่โรงเรียนน้อย และ 5) การจัดการเรียนรู้แบบการเรียนรู้รวมทุกชั้นเรียน

ซึ่งเป็นการนำหลักการ สู่การปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเกิดขึ้นจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การจัดการศึกษามีเป้าหมายสำคัญที่สุด คือ การจัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาตนเองตามกำลังหรือศักยภาพของแต่ละคน แต่เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งด้านความต้องการ ความสนใจ ความถนัด และยังมีทักษะพื้นฐานอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะใช้ในการเรียนรู้ อันได้แก่ ความสามารถในการฟัง พูด อ่าน เขียน ความสามารถทางสมอง ระดับสติปัญญา และการแสดงผลของการเรียนรู้ออกมาในลักษณะที่ต่างกัน จึงควรมีการจัดการที่เหมาะสมในลักษณะที่แตกต่างกันตามเหตุปัจจัยของผู้เรียนแต่ละคน และผู้ที่มีบทบาทสำคัญในกลไกของการจัดการนี้ คือ ครู ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทบทวนบทบาทของครู โดยควรเริ่มจากการทบทวนและปรับแต่งความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการเรียน โดยต้องถือว่าแก่นแท้ของการเรียน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน ต้องเปลี่ยนจากการยัดวิชาเป็นตัวยัด มาเป็นยึดมนุษย์หรือผู้เรียนเป็นตัวยัดหรือที่เรียกว่า ผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูต้องคำนึงถึงหลักความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นสำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559, ออนไลน์), (ธีระพร อายุวัฒน์, 2552, หน้า 96 - 100), (ธีระ รุ่งเจริญ, 2550, หน้า 52 - 55), (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549, ออนไลน์), (ทิตินา เขมมณี, 2546, หน้า 125 - 135)

ทั้งนี้ ในการนำสู่การปฏิบัติแล้วจะมุ่งเน้นแนวทางที่สอดคล้องและตรงต่อความต้องการของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยคำนึงถึงนโยบายของสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และบริบทของชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งมีรูปแบบและแนวดำเนินการจัดการเรียนรู้ นำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ ผู้สอนสามารถศึกษากระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียน เรียนรู้สาระวิชาและทักษะชีวิต โดยมีวัตถุประสงค์ ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย และสามารถนำกิจกรรมการเรียนการสอนบางกิจกรรมมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และต้องมีการฝึกทักษะการอ่านออกเขียนได้ การคิดคำนวณ อันเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้และการสอบต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559, ออนไลน์), (ธีระพร อายุวัฒน์, 2552, หน้า 98 - 103), (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551, ออนไลน์)

2.3 แนวปฏิบัติด้านการติดตามประเมินผล ภายใต้หลักการทำงานเป็นทีม มีการวางแผนงานที่ชัดเจน บนพื้นฐานความเป็นกัลยาณมิตร และมีความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ การให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการต่าง ๆ ซึ่งแนวปฏิบัติด้านการติดตามประเมินผล ประกอบด้วย 1) ประชุมชี้แจง 2) แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผล 3) ดำเนินการประเมินผลตามวัตถุประสงค์ 4) สรุปและรายงานผลการประเมิน และ 5) วิเคราะห์ สังเคราะห์ผลการประเมิน เพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับในการปรับปรุงหรือพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ

การติดตามประเมินผล จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาโรงเรียน กล่าวคือ เป็นการให้คำแนะนำส่งเสริมประสิทธิภาพของการศึกษา และเป็นการให้ความช่วยเหลือแก่ครู ในการปรับปรุงการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยผู้ติดตามประเมินผลจะเป็นผู้ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ สร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตร สร้างความสามัคคีอันดีต่อกัน อีกทั้งเป็นการให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอน ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการทำงานของครูให้ดีขึ้น (กมลวรรณ รอดจำ, 2552, 118 -

124), (วรรณพร สุขอนันต์, 2550, หน้า 71), (คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534, หน้า 57), (ดอม พรหมทอง, 2545, หน้า 94 - 95)

ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่ในการติดตามประเมินผล อันได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน หรือ สถานศึกษา, ผู้ดำรงตำแหน่งศึกษานิเทศก์ และ คณะครูผู้ทำหน้าที่ในเทศการศึกษาก็ต้อง เป็นบุคคลที่มีความรู้กว้างขวางในเรื่องที่จำเป็นต่อการพัฒนาครู เช่น มีความรู้ความเข้าใจในกฎระเบียบต่าง ๆ หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องแผนการศึกษา นโยบายการศึกษา และเนื้อหาสาระในหลักสูตร พร้อมกับมีคุณสมบัติหรือคุณลักษณะอื่น ๆ ที่จำเป็น (ดอม พรหมทอง, 2545, หน้า 98), (วรรณพร สุขอนันต์, 2550, หน้า 83 - 86)

ข้อเสนอแนะ

1. ผลจากการสังเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการจำเป็นของผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ สามารถนำไปสู่การจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ในจังหวัดอื่น ๆ ได้ เพราะสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นของโรงเรียนขนาดเล็ก มีความคล้ายคลึงกันโดยพื้นฐานของปัจจัยภายในโรงเรียนและสภาพแวดล้อมของสังคมไทยโดยภาพรวม

2. ข้อเสนอแนะต่อการนำแนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดบึงกาฬ ไปสู่การปฏิบัติจะต้องมุ่งเน้นแนวทางที่สอดคล้องและตรงต่อความต้องการของโรงเรียน โดยคำนึงถึงนโยบายของสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และบริบทของชุมชนเป็นสำคัญ และต้องมีความสอดคล้องในกลไกของการดำเนินการบริหารจัดการสถานศึกษาทั้ง 3 มิติ ได้แก่ การบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน และการติดตามประเมินผล ไม่แยกจากกัน เพื่อเป็นการนำไปใช้จริงอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อโรงเรียนขนาดเล็ก ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ รอดจ่าย. (2552). *การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็ก*. วิทยานิพนธ์ ค.ด. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *ควมรรม ร.ร.เล็กนํารองกํารทํานํนํนํนํ สพฐ.ย่นไมใชการย่นเล็กนํนํนํนํครุครบขั่น*. เข้าถึงได้จาก <http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=45565&Key=hotnews>. 12 พฤศจิกายน 2562
- ชัตติยา ดวงสำราญ. (2552). *รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก*. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. สำนักงาน. (2534). *เทคนิคและกระบวนการนิเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.
- จรรยา จักรบง. (2554). *รูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ดอม พรหมทอง. (2545). *ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาการปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทิตนา แคมมณี. (2546). *ศาสตร์การสอนเพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระ รุญเจริญ. (2550). *ความเป็นครูมืออาชีพในการจัดการศึกษาและการบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: บริษัทข้าวฟ่าง จำกัด.
- ธีระพร อายุวัฒน์. (2552). *แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก*. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. (2561). *แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ปีพ.ศ.2562-2566*. เข้าถึงได้จาก <https://www.udru.ac.th/website/images/2019/pdf>. 7 พฤศจิกายน 2562
- วรรณพร สุขอนันต์. (2550). *รูปแบบการนิเทศภายในสำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมพิศ ไช้เฮง. (2554). *การพัฒนากลยุทธ์การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตเมืองและชนบท*. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). นวัตกรรมสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก. เข้าถึงได้จาก <http://plan.phatthalung1.go.th/plandata/km/montessori.pdf>. 12 พฤศจิกายน 2562.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ปี 2551-2553. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดบึงกาฬ. (2562). แผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ปีงบประมาณ พ.ศ.2563 - 2564. บึงกาฬ: เอกสารอัดสำเนา.
- สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2562). แนวทางการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก. เข้าถึงได้จาก <http://www.ops.moe.go.th/ops2017>. 7 พฤศจิกายน 2562.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2558). แนวทางการแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก. เข้าถึงได้จาก <http://www.tdri.or.th>. 12 พฤศจิกายน 2562.

วารสารบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร